

A KARLÓCAI BÉKE A KORABELI LONDONI NYOMTATOTT HETILAPOKBAN

The Treaty of Carlowitz in the contemporary printed
London newspapers

Horváth Réka¹

Absztrakt: Az 1699. január 26-án aláírt karlócai béke előzményeit, lefolyását és eredményeit nagy nemzetközi figyelem övezte. Tanulmányomban ezt a nemzetközi figyelmet, pontosabban sajtófigyelmet vizsgálom meg az angol politika szemszögéből két londoni hetilap 1697–1700 közötti hírközlése alapján. A béke amellett, hogy véglegesítette az oszmánok kiszorulását a Magyar Királyság területéről, ezáltal pedig Európából, segített meghatározni a kontinens hatalmi erőviszonyait a „hosszú 18. század” hajnalán. Anglia aktív szerepet játszott a békefolyamatban, amely az angol nyelvű hetilapok tudósításában is tetten érhető, amelyek a nyilvános térben létrejövő politikai diskurzus exponenciálisan növekvő jelentőségű médiumai voltak. A vizsgált témát két különböző típusú hetilap elemzésével közelítem meg. A London Gazette Anglia első működő hetilapja volt, emellett pedig az államhatalom hivatalos sajtóorgánuma, míg a Post Boy-t a cenzúratörvény 1695-ös hatályvesztése után alapították, ezáltal pedig egy kötetlenebb hírközlési módszer és stílus jellemezte. Tanulmányomban többek között azokra a kérdésekre keresem a választ, hogy a békét úgy ábrázolták-e, mint a közel 150 éves oszmán uralom lezárását, és ezzel kapcsolatban a „törökkép”

¹ Horváth Réka, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történelemtudományi Doktori Iskola, Kora újkori magyar történeti doktori Program, doktoranduszhallgató.

A szerző további munkásságát lásd a Magyar Tudományos Művek Tára oldalán:

<https://m2.mtmt.hu/frontend/#view/Publication/SmartQuery/1127/lime.reka@gmail.com>

hogyan változott meg, valamint a békét a Szent Liga teljesítményeként, avagy a Habsburg Monarchia egyéni eredményeként mutatták-e be, a magyarországi problémákat szemléltették-e, illetve, hogy a spanyol örökösödési háború előképe megjelent-e.

Kulcsszavak: angol sajtó, angol hetilapok, karlócai béke, London Gazette, Post Boy

Abstract: The Treaty of Carlowitz (Karlowitz), signed on January 26, 1699, was in the focus of international attention, alongside its precedent, the procedure itself, and its outcome. In my study, I am going to examine this international attention, most importantly from the English political press, based on the reports of two London newspapers published between 1697 and 1700. The Treaty finalised the withdrawal of the Ottoman Empire from the Kingdom of Hungary and therefore from Europe. Moreover, it played an important role in determining the continental power relations at the dawn of the „long 18th century”. England actively took part in the peace process. This can be observed in the English newspapers, which were the mediums, with an exponentially growing significance, of the political discourse coming into existence in the public sphere. I am going to approach the issue by analyzing two different types of newspapers. The London Gazette was the first functioning English and also the government’s official newspaper, whereas the Post Boy was established after the censorship expired in 1695, therefore it had a more unconstrained style of reporting. In my study, I am going to attempt to answer whether the peace is depicted as the end of the 150-year-long Ottoman rule, how the portrayal of the Turks changed, whether the peace is described as the achievement of the Holy League or the Habsburg Monarchy alone, whether the problems in Hungary were demonstrated, and lastly, whether the prefiguration of the War of the Spanish Succession was represented.

Keywords: English press, English Newspapers, Treaty of Carlowitz, London Gazette, Post Boy

BEVEZETÉS

1699. január 26-án született meg a karlócai béke, amely nemcsak az 1684. március 5-én életre hívott Szent Liga Oszmán Birodalom elleni háborúját zárta le, hanem a magyarországi oszmán uralom közel 150 éves időszakát is.² A karlócai béke aktívan foglalkoztatta a nyugat-európai országokat, ugyanis az oszmánok kiűzésének folyamatát állandó jelleggel kísérte nyomon a nyugat-európai, elsősorban az angol sajtó, ami nem meglepő, hiszen a közép-európai térség eseményei nagyban befolyásolták a nyugat-európai erőviszonyokat.³

Jelen tanulmány célja elemezni a karlócai béke megjelenését az angol, pontosabban a londoni politikai nyilvánosság diskurzusában, két hetilap békét érintő hírközlésének tanulmányozásán keresztül. A London Gazette és a Post Boy karlócai békéről szóló tudósításait a következő szempontok szerint vizsgálom meg: a hírközlések mennyire mutatták be a békét úgy, mint az oszmán uralom 150 éves időszakának lezárását; mennyire helyezték bele az Európában éppen zajló hatalmi átrendeződés folyamatába a megállapodást; a magyarok, illetve a magyarországi problémák milyen mértékben jelentek meg; a törökkép hogyan változott meg; a békét mennyire tekintették a Szent Liga teljesítményének vagy mennyire a Habsburg Monarchia egyéni eredményének; a spanyol örökösödési háború előképét mennyire szemléltették, illetve ehhez kapcsolódóan a karlócai békét párhuzamba állították-e a rijswijki békével.

Előljáróban megjegyzem, hogy az elemzésnél néhány dátum szembetűnő lehet, ugyanis van olyan hírközlés, amely egy napra esik magával a tudósított eseménnyel, viszont ez annak tudható be, hogy a XIII. Gergely által 1582-ben bevezetett Gergely-naptárt az „angolszász” országok (Anglia, Írország, Skócia és az amerikai gyarmatok), elsősorban vallási okokból, csupán 1752-

² A Szent Liga tagjai közé I. Lipót császár, III. János lengyel király és a Velencei Köztársaság tartozott, a Liga védnöke XI. Ince pápa volt. GEBEL, 1999. 1–2. o.

³ Az ostromokról meglepő részletességgel tudósítottak az angol sajtóban. Érsekújvár ostromáról bővebben ld. ETÉNYI, 1995.

ben vették át, így a vizsgált korszakban ők még a Julianus-naptárt használták, amely következtében a 11 napos csúszást minden esetben figyelembe kell venni.⁴

I. „[...] BÉKESÉGET CONCLUDÁLÁK, A TÖRÖK NEMZETNEK NAGY GYALÁZATÁVAL ÉS KÁRÁVAL” – A KARLÓCAI BÉKE

1.1. A békekötés nemzetközi előzményei

Az 1699. január 26-án aláírt karlócai békeszerződés méltó lezárása volt a 17. századnak, amely „a békekötések évszázada volt”.⁵ A karlócai béke egy több szempontból is unikálisnak tekinthető egyezmény. Az oszmánokkal kötött békék történetében ez volt az első alkalom, hogy tényleges béke, tehát nem a háborúskodást ideiglenesen felfüggesztő, meghatározott időre szóló fegyverszünet köttetett. Ezen kívül írásban és gyakorlatban is kijelölték a Habsburgokkal közös határvonalat,⁶ tehát egy, „a felek közötti, tárgyalás révén létrejött demarkációs vonal[at], amely mindkét fél részéről elköteleződést feltételez és nemzetközi elismerést élvez”.⁷ Az 1690-es évek végének politikai, diplomáciai és katonai vonatkozású nemzetközi és hazai eseménysorozata több aspektusból nézve is megágyazott a század utolsó békekötésének.

1697 szeptemberében, miután Carl Vaudémont herceg és Octavio Nigrelli gróf leverte a hegyaljai felkelést, ideális lehetőség nyílt egy, az oszmánok elleni hadjárat indítására, ami az 1697. július elején magyarországi főparancsnokká kinevezett Savoyai Eugén vezetése alatt vette kezdetét.⁸ Savoyai szeptember 11-én hatalmas vereséget mért az oszmánokra, akik hatalmas taktikai hibát vétettek azzal, hogy a Tiszán való átkelés helyének Zentát

⁴ FREIBERG, 2000. 10.o.

⁵ KOVÁCS, 2017. 3.o.

⁶ Az újabb kutatások rávilágítottak, hogy a lineáris határfogalom létező jelenség volt az oszmán határkoncepciókban, viszont a Habsburgokkal a karlócai békéig nem történt ilyen határkijelölés. VEINSTEIN, 2008.; PEDANI, 2017.

⁷ VEINSTEN, 2008. 110.o.

⁸ ZACHAR, 2000. 48.o.

választották, ahol a hídon való átkelés közben ütöttek rajtuk. Savoyai Eugén katonai bravúrjának köszönhető győzelem sorsdöntőnek bizonyult az oszmánokkal kötendő béke szempontjából.

1697 ősze az európai politikában is fundamentális változásokat hozott. Szeptember 20-án kezdődtek meg a rijswijki békeszerződések aláírásai, amelyek véget vetettek az azon év májusától szeptemberéig, illetve októberéig tartó békekongresszusnak, ezzel együtt pedig az 1688 óta tartó pfalzi örökösödési háborúnak, amely lényegében az agresszív francia expanzióra adott reakciója volt az augsburgi ligának,⁹ amelynek tagjai közé tartozott Anglia is.¹⁰ A svéd mediációval zajló rijswijki békekongresszus, amely ceremoniális és szabályzati szempontból mintát adott a másfél évvel későbbi karlócai békének, jelentős változásokat hozott az európai politika színpadán, még akkor is, ha inkább fegyverszüneti megállapodásnak tekinthető, mintsem tényleges békének. Kiemelendő, hogy XIV. Lajos elismerte III. Vilmost Anglia legitim uralkodójának.¹¹ Franciaország további nagy engedményeket tett, ami mögött a következő háborúra való előkészület állt, amely releváns szempontnak bizonyult a Habsburg- és a Bourbon-ház spanyol trónigényéből kifolyó konfliktus előrelátható eszkalálódása okán.¹² Fontos hangsúlyozni, hogy ennél a békekötésnél már figyelembe vették az európai hatalmi egyensúly elvét, amely a vizsgált korszakban kezdett szervesen beágyazódni az angol politikai

⁹ A háború közvetlen oka az volt, hogy XIV. Lajos, sógornője révén, igényt tartott a pfalzi választófejedelemségre II. Károly választófejedelem halála után. HÁMORI NAGY, 2014. 330.o.

¹⁰ Az 1689-ben trónra került III. Vilmosnak több oka is volt a XIV. Lajos elleni hadviselésre, amelyek közül a legfontosabb az európai és tengerentúli „gyarmati” érdekütköztetés, az angol trónról eltávolított katolikus II. Jakab francia támogatottsága, illetve az európai hatalmi egyensúlyt potenciálisan felborító francia hegemoniatörekvés volt. KOVÁCS, 2004. 89.o.

¹¹ Ez azért is számított jelentősnek, mert a háború alatt, 1692-ben II. Jakab még megpróbálkozott az angol trón megszerzésével, és francia segítséggel tengeri csatát kezdeményezett, amely vereséggel zárult számára. RIGÓ, 2018. 286.o.

¹² A területi elosztásokról bővebben ld. FREY – FREY, 1995. 389–390.o.

gondolkodásba.¹³ A 18. század elejére Európában egy többpólusú hatalmi rendszer alakult ki, ami már nem csupán „a Habsburg- és Valois- (majd Bourbon-) család dualizmusán és antagonizmusán alapult”.¹⁴

1.2. A béke megkötése

Bár Buda 1686-os visszafoglalása után már „megkezdődtek a békepuhatolózások a harcoló felek közt”, az oszmánok a zentai vereség után nyilvánították ki tényleges békeszándékukat, igaz, ekkor már jóval gyengébb alkupozícióból indulva.¹⁵ A résztvevők 1698. október 25-én érkeztek meg a tárgyalás színhelyéül szolgáló, neutrális területnek számító Karlóca melletti mezőre.¹⁶ Maguk a tárgyalások november 13-án kezdődtek meg, Habsburg–oszmán értekezletekkel. A két fél megállapodásának legnagyobb akadályát Erdély kérdése jelentette, amelyhez eleinte mindketten ragaszkodtak.¹⁷ Végül ebből a „vitából” a császár került ki nyertesén, ezzel pedig megszületett a két fél közt a béke, amit a korábbi megállapodásokhoz hasonlóan meghatározott időre, 25 évre kötöttek.

I. Lipótnak az állt érdekében, hogy birodalmának keleti részét mielőbb konszolidálja, így figyelmét egyrészt a közelgő spanyol korona körüli konfliktusnak, másrészt pedig az itáliai hűbérbirtokok rendezésének tudja szentelni,¹⁸ amely miatt érdekütközés állt fent közte és XII. Ince pápa között.¹⁹ A Habsburgok után következtek a velenceiek, akikkel a megegyezés nem zajlott gördülékenyen, ugyanis egyik fél sem mutatkozott hajlandónak területi engedményekre, olyannyira, hogy a

¹³ SCHVÉD, 2021. 210.o.

¹⁴ KOVÁCS, 2017. 18.o.

¹⁵ F. MOLNÁR, 2008. 42.o.

¹⁶ ABOU-EL-HAJ, 1967. 501.o.

¹⁷ ABOU-EL-HAJ, 1967. 500.o.

¹⁸ Az itáliai hűbéresek hűségének megerősítése fontos „programként” szerepelt Lipót spanyol-politikájában, ugyanis ezáltal növelhette saját befolyását a Mediterráneumban. FREY – FREY, 1978. 482.o.

¹⁹ A közép- és észak-itáliai területek nagy része egyszerre ismerte el a pápa és a császár fennhatóságát. HANLON, 2008. 305.o.

tárgyalások ideiglenesen meg is akadtak.²⁰ Ekkor következtek a lengyel–oszmán értekezletek. Az Oszmán Birodalom 1672 augusztusában elfoglalta Kamieniec Podolskit, amely az egyik legerősebb lengyel erődítmény volt, így nem meglepő, hogy a béketárgyalásokon is ez számított kulcskérdésnek a lengyelek számára.²¹ Végül Kamieniec Podolskit visszakapták ugyan, de teljesen kiürítve, utóbbit pedig lepusztítva. A lengyelek után következtek az oroszok, akik 1687 után kezdtek el aktívan részt venni a törökellenes harcokban. A karlócai tárgyalásokon hátrányból indultak, hiszen utolsónak ültek a tárgyalóasztalhoz, ráadásul nem értesültek szövetségeseik értekezleteinek eredményeiről. Végül, a Szent Liga tagjainak legnagyobb meglepetésére, 1699. január 24-én az oszmánok és az oroszok két évre szóló fegyverszüneti megállapodást írtak alá, amelyre nem hívták meg a Liga képviselőit.²²

A váratlan fegyverszüneti megállapodás cselekedetre sarkallta a szövetségeseket, akik igyekeztek nyomást gyakorolni a velencei követre, Carlo Ruzzinire, aki a Szenátus határozata nélkül nem kívánt megállapodásra jutni, így kénytelen volt elfogadni, hogy a bécsi és a lengyel delegátus írja alá Velence nevében a békeokmányt 1699. január 26-án, azzal a kiegészítéssel, hogy az aláírást követő hat hónapban a köztársaságnak még van lehetősége tárgyalásokat folytatni az oszmánokkal a határrendezésről Bécsben. Végül Silvestro Valier dózse 1699. február 7-én ratifikálta a békét.²³ A karlócai béke megkötése után következett a megegyezés nehezebb része, a határvonalak kijelölése, amely Luigi Ferdinando Marsigli bolognai gróf irányítása alatt zajlott, aki geopolitikai tanácsadóként vett részt a tárgyalásokon.

²⁰ F. MOLNÁR, 2008. 63–64.o.

²¹ KOŁODZIEJCZYK, 1999. 145.o.

²² F. MOLNÁR, 2008. 69.o.

²³ F. MOLNÁR, 72.o.

II. A KARLÓCAI BÉKE A LONDON GAZETTE ÉS A POST BOY HÍRKÖZLÉSÉBEN

Mielőtt rátérek a vizsgált témára, pár szóban bemutatom a forrásokat. Anglia első sajtótermékei a corantok és a pamfletek voltak, amiket a periodikus hírlevelek (newsletterek), hírkönyvek (newsbookok) és hírlapok (newspaperek) követtek.²⁴ Ezeket nem könnyű differenciálni, ugyanis egy-egy sajtótermék több műfaj jegyeit is magán viselhette. A newsletter és a newspaper műfajai között különösen nehéz különbséget tenni. A newsletter, mivel a 15. században már ismert kéziratos hírközlésből fejlődött ki, ennek sajátosságai megtalálhatóak rajta. A newspaperek rossz hírnévnek örvendtek, ugyanis a műfajt összekapcsolták a cenzúra intézményével, így a kiadók általában newslettereknek nevezték lapjaikat, de a valóságban a két műfaj ötvözetei voltak.²⁵ A periodikákban nem volt véleményformálás, a kiadói interpretáció az információk szelektálásán és tudatos hírközlésén érhető tetten, viszont a kiadó maga nem „kommunikált” közvetlenül az olvasóival. Miután az 1662-es sajtóengedélyezési törvényt (Licensing of the Press Act) nem újították meg 1695-ben, a cenzúra intézménye gyakorlatilag eltöröltődött és elkezdődhetett a periodikus sajtó felvirágozása,²⁶ amelynek jelen dolgozat egyik forrása, a Post Boy is a terméke, míg a másik forrás a kormány hivatalos hetilapjának számító London Gazette, így a két forrás két különböző álláspontból közelíti meg a vizsgált témát.²⁷

A Post Boy egyike volt annak a három hetilapnak, amelyeket az említett cenzúratörvény megszűnte után alapítottak, szinte azonnal.²⁸ A másik két lap a Flying Post és a Post Man voltak; ez a három lap jelentette a London Gazette számára a legnagyobb „konkurenciát”. A hetilapok népszerűségét nehéz számszerűsíteni, kevés konkrét adat áll rendelkezésünkre, amely pontos képet adna egyrészt az eladott példányszámokról,

²⁴ A coranto holland, míg a pamflet német eredetű műfaj.

²⁵ RAYMOND, 2003. 98–160.o.

²⁶ Bővebben ld. ROBERTSON, 2020.

²⁷ Ez volt az első „hivatalos hetilap”, amit 1665-ben alapított Joseph Williamson külügyminiszter-helyettes. RAYMOND, 2003. 157.o.

²⁸ WALKER, 1974. 698–699.o.

másrészt a kinyomtatott lapok mennyiségéről (általában többet nyomtattak, mint amennyit eladtak), nem beszélve arról, hogy a London Gazette számainak egy részét nem értékesítették, hanem hivatali személyeknek adták oda, így még nehezebb a kalkuláció. Egyes periódusokból viszont több adat maradt fent erre a kérdésre vonatkozóan. Az 1690-es évek közepén a London Gazette egy számából átlagosan nagyjából 10.000 példányt értékesítettek,²⁹ míg 1705–1707 között átlagosan 7300 példányt adtak el.³⁰ Mindkét időszakban körülbelül 900-1000 példányt továbbítottak hivatali személyeknek.³¹ A Post Boy esetében pedig, amelyet nem heti kétszer jelentettek meg, mint a London Gazette-t, hanem heti háromszor, 1704–1712 között átlagosan 3000-4000 eladott példányszámról beszélhetünk,³² így 1704-ben a harmadik legnagyobb példányszámban eladott lap volt.³³

A zentai csatát követően erősen érzékelhetővé vált a béke szükségessége, amely a hetilapok tudósításaiban is megmutatkozott. A London Gazette első, békét kilátásba helyező hírközlése az 1697. december 6–9-ei számban található, amelyben megjelent a szerencse szimbóluma is, ugyanis a hetilap arról értesítette az olvasóit, hogy a kedvezőtlen hadi események, „kiegészülve a legutóbbi hadjárat egyéb szerencsétlenségeivel, békére fogja ösztönözni a törököket”.³⁴ Ugyanúgy decemberben, a Post Boy 1697. december 11–14-ei tudósításában hasonló hírral találkozhatunk, itt viszont szinte tényként közölték le, hogy „azt

²⁹ GLAISYER, 2019. 68.o.

³⁰ Ezek a számok nagyban függtek az éppen aktuális külpolitikai helyzettől, hiszen például a spanyol örökösödési háború eseménydúsabb időszakában értelemszerűen megnőtt az érdeklődés a hírek iránt. CHILDS, 1987. 103.o.

³¹ GLAISYER, 2019. 68.o.

³² SCARBOROUGH, 2018. 102–103.o.

³³ 1704-ben hetente átlagosan 44.000 hetilapot jelentettek meg, ebből a Post Man-é volt 11.600, míg a Post Boy-é 9000. BLACK, 1987. 12.o.

³⁴ The London Gazette, 1697. december 6–9. Num. 3347. Vienna, Nov. 30. „[...] together with their other Misfortunes the last Campagne, will very much encline the Turks to a Peace. [...]”.

mondják, hogy a törökök hajlanak afelé, hogy békét kössenek a szövetségesekkel, bármilyen feltételek mellett”.³⁵

A bevezetésben felállított szempontrendszerből elsőként azt vizsgálom meg, hogy a békét mennyire tekintik egy majdnem 150 éves megszállás lezárásának. Röviden azt lehetne mondani, hogy semennyire, ugyanis mindkét hetilap elsősorban a visszafoglaló háború lezárásaként szemléltette a békét, nem beszélve arról, hogy a béketárgyalásokat érintő tudósításokban Magyarország inkább jelent meg földrajzi helyként, mint politikai entitásként.³⁶ Ennek egyetlen hírközlés mond némileg ellent, amely a London Gazette 1698. január 6–10-ei számában olvasható, miszerint Seremetyev herceg,³⁷ aki akkortájt érkezett Moszkvából Bécsbe, „audiencián volt a császárnál, ahol előadta neki, hogy a cár azt kívánja, hogy azok az uralkodók, akikkel szövetségben áll a törökök ellen, ne akarjanak békét kötni velük, amíg ki nem űzik őket Európából”.³⁸ Itt Európa geopolitikai fogalomként jelent meg, ami implikálja a hódoltság időszakát, viszont nincs *expressis verbis* leírva, hogy a béke egy több mint száz éves időszak lezárása lesz, még akkor sem, amikor arról tudósítottak az 1697. november

³⁵ The Post Boy, 1697. december 11–14. Venice, Nov. 25. „[...]”Tis said that the Port is inclined to make Peace with the Allies, upon any Terms whatsoever”.

³⁶ Ebben az időszakban elsősorban olyan hírekben szerepelt Magyarország, amelyek a béketárgyalás helyszínéről szóltak, több ízben kiemelve, hogy valószínűleg Magyarországon lesz. The London Gazette, 1698. június 20–23. Num. 3403. Vienna, June 14. „[...]”The Emperor’s Ministers have had several Conferences about the Proposals of Peace made by the Turks, and it is believed the Emperor will shortly name his Plenipotentiaries for the Treaty which probably will be at some place in Hungary. [...]”.

³⁷ Borisz Petrovics Seremetyev (1652–1719) herceg, aki I. Péter cár szolgálatában fényes karriert futott be, 1697–1699 között a cár engedélyével járt Varsóban, Bécsben, Velencében, Nápolyban, Szicíliában és Máltán is, valószínűsíthetően diplomáciai céllal. GEBEI, 1995.

³⁸ 1697 [helytelen datálás; 1698]. január 6–10. Num. 3356. Vienna, Jan. 1. „The Prince Sceremet [Seremetyev], who lately arrived here from Muscovy, has had an Audience of the Emperor in which he represented to his Imperial Majesty, that the Czar his Master, does very much desire that the Princes who are ingaged with him in an Alliance against the Turks, will not think of making any Peace with them till they are quite driven out of Europe [...]”

4–8-ai számban, hogy a Banja Luka környéki keresztények nagyon vágnak arra, hogy kikerüljenek az oszmán kormányzat alól.³⁹

A London Gazette „narratívájában” kizárólag az oszmánok vágytak békére, ők voltak azok, akik inkább rászorultak a hadiállapotok beszüntetésére, holott ez nem teljesen korrelál a tényekkel.⁴⁰ Ez alapvetően a törökkép megváltozásához kapcsolódik. A két hetilap hírközlésénél – a korábbi ábrázolásokhoz viszonyítva – humanizált ellenségképpel találkozhatunk, akik sok esetben sajnálatra méltó benyomást kelthettek az olvasóban. A London Gazette 1698. február 24–28-ai hírközlésében azt olvashatjuk, hogy az oszmánok valószínűsíthetően hajlani fognak a békére „általánosságban minden ügyük rossz állapota okán, de főleg a szegénység miatt, ami a hosszú és költséges háborúnak köszönhető”.⁴¹ A béketárgyalás természetéből adódóan fontos volt, hogy a felek erkölcsi szempontból nézve egyenrangúak legyenek, így a barbárpogány törökkép használata jelen helyzetben már nem volt szerencsés, hiszen Európa keresztény uralkodói tárgyaltak a – Post Boy szavaival élve – hitetlenekkel. A London Gazette ehhez mérten egyáltalán nem élt pejoratív jelzőkkel, az oszmánokat ugyanolyan tárgyalópartnereknek tekintette, mint a többi szövetségest. Az 1698. augusztus 25–29-ei számban, amelyben szó esett a békefeltételekről, ki is emelték, hogy „azt jelentették, hogy a szultán feltételei méltányosak”.⁴² Az 1698. szeptember 22–26-ai számban pedig, a mediátorok oszmán táborba való

³⁹ The London Gazette, 1697. november 4–8. Num. 3338. Vienna, Oct. 26. „[...] They intended to march directly to Bagnaluca [Banja Luka], and to possess themselves of some places of strength, which may enable them to establish Winter Quarters in those parts, and to give protection to the Christians that shall be desirous to free themselves from the Turkish Government. [...]”

⁴⁰ The London Gazette, 1698. május 30–június 2. Num. 3397. Venice, May 23. N.S. „[...] These Letters say, the Turks appear generally very desirous of Peace, and that the Sultan himself shews a great Inclination to it. [...]”

⁴¹ The London Gazette, 1697 [helytelen datálás; 1698]. február 24–28. Num. 3370. „[...] Whence it is conjectured, That the Turks moved by the ill posture of their Affairs in general, and particularly by the Poverty to which their Country is reduced by a long and expensive War, are inclined to a Peace. [...]”

⁴² The London Gazette, 1698. augusztus 25–29. Num. 3422. Vienna, Aug. 20. „[...] The Sultans Proposals for a Peace, are in general, reported to be so Reasonable, that ’tis believed they will be complied with by this Court; [...]”

megérkezésénél azt olvashatjuk, hogy „a törökök nagy tisztelettel és barátságuk kifejezésével szórakoztatták őket”.⁴³

Ahogy a törökkép, úgy a keresztény-koalíció képe is gyökeresen megváltozott a béke idejére. A London Gazette 1684. március 13–17-ei számában még tudósított a Liga létrejöttéről,⁴⁴ azonban a karlócai béketárgyalásoknál már egyszer sem találkozhatunk ezzel a névvel, sem a London Gazette-ben, sem a Post Boy-ban. Amennyiben a koalíció békéjéről esett szó, mindkét hetilap az „allies”, tehát a szövetségesek szót használta, vagy azt, hogy a császár és a szövetségesei⁴⁵ vagy a császár szövetségesei.⁴⁶ Mindkét hetilapban a császárt általában külön kiemelték a szövetségesek mellett. Ez kimutatható a követek tevékenységeiről szóló tudósításokban is, ugyanis a Habsburg követek jóval gyakrabban jelentek meg a hírekben, mint keresztény társaik. A követtevékenységekről szóló beszámolókon az angol érdekltség megjelenése is érzékelhető, ugyanis William Paget is számottevően gyakran szerepelt a tudósításokban, sőt, titkárával, Georg Philip Schreyerrel is találkozhatunk,⁴⁷ amely mutatja Paget szerepének jelentőségét a békekongresszuson. Mind a London Gazette-ben, mind a Post Boy-ban megtalálható

⁴³ The London Gazette, 1698. szeptember 22–26. Num. 3430. Vienna, Septemb. 17. „[...] Mediators of the Peace; made their Publick Entry in the Turkish Camp with great Solemnity, and were entertained by the Turks with such Respect, and Expressions of Friendship [...]”

⁴⁴ The London Gazette, 1683 [helytelen datálás; 1684] március 13–17. Num. 1912. Lintz, March 7. „On the 29th past, the League against the Turks was Signed [...]”

⁴⁵ The London Gazette, 1698. április 18–21. Num. 3385. Venice, April 12. „[...] The last Advices from Turkey say, the Visier and some other of the Chief Officers of that Court, shewed a great Disposition to enter upon a Treaty of Peace, with the Emperor and his Allies [...]”

⁴⁶ The Post Boy, 1699. február 7–9. Num. 599. Hague, Feb. 10. „The Reason why the Venetian Ambassador did not sign the Peace at the same time as the other Allies did, was, that he still expects the Return of a Courier, with the last Orders of the Republick: However, all Hostilities are ceas'd between both parties, the Ottoman Port having acknowledg'd them as Friends and Allies of the Emperor [...]”

⁴⁷ The London Gazette, 1698. szeptember 1–5. Num. 3424. Vienna, Aug. 23. „Divers Conférences have been lately held at this Court concerning the Business of the Peace, and it's believed, Mr. Schreyer, my Lord Paget's Secretary will be dispatch'd back in 3 or 4 dayes [days]; [...]”

a „keresztény hercegek”, vagy a „keresztények” képe, akik viszont nem a konkrét kongresszushoz köthető eseményekben jelentek meg, hanem a békéről szóló általánosabb tudósításokban, amikor kollektíven kívánták megnevezni az oszmánokkal tárgyalókat. A London Gazette-ben ilyenek többek között az 1699. március 23–27-ei számban találkozunk, amikor arról tudósítottak, hogy Szmírnában a lakosok kitörő örömmel fogadták a keresztények és a törökök közti békét;⁴⁸ a Post Boy-ban pedig az 1699. január 24–26-ai számban, amelyben arról esett szó, hogy a reis efendi ámbrát nyújtott a keresztény követeknek.⁴⁹ Mindkét esetben a keresztény szó egy kollektív jelzőként szerepelt, de nem (feltétlen) a koalíció megnevezése céljából; főleg, hogy a rijswijki tárgyalásokról szóló hírközlésben is találkozhatunk ezzel a kifejezéssel.⁵⁰ Fontos hangsúlyozni XII. Ince pápa (1691–1700) szerepét,⁵¹ ugyanis a London Gazette kiemelten foglalkozott a pápa és a császár közti itáliai birtokok ürügyén fennálló konfliktussal, amely odáig fajult, hogy a pápa nem adott audienciát a császár követének. Erről az eseményről a lap 1698. december 29–január 2-ai számában tudósított.⁵²

⁴⁸ The London Gazette, 1699. március 23–27. Num. 3482. Venice, March 14. N.S. „[...] By some Ships arrived here from Smyrna [Szmírna/Ízmir] we have an Account, that the News of the Conclusion of the Peace between the Christians and the Turks was received there with great Joy of the Inhabitants. [...]”.

⁴⁹ The Post Boy, 1699. január 24–26. Num. 593. Milan, January 7. „[...] The said Effendi has presented the Christian Plenipotentiaries with Amber [...]”. Az „amber” szó szerint borostyánt jelent angolul, viszont jelen esetben valószínűsíthetően az ámbráscet beleiből nyerhető ámbrára gondoltak, amely fontos alapanyaga volt illatszereknek és gyakran szolgált diplomáciai ajándékként. Többek között 1665-ben Kara Mehmed pasa is vitt (egyebek mellett) nagyjából 1,2 kg ámbrát a bécsi udvarba diplomáciai ajándékként, amely mutatja kimagasló értékét. REINDL-KIEL, 2005. 120. o.

⁵⁰ The London Gazette, 1697. október 25–28. Num. 3335. Madrid, October 11. N.S. „On the 3d Instant arrived here Don Martin d’Estreere, with the Treaty of Peace concluded at Ryswicke between the Catholick and most Christian Kings [...]”.

⁵¹ XII. Ince pápa folytatta XI. Ince törökellenes politikáját és elődjével, VIII. Sándorral ellentétesen nagy mértékű anyagi támogatást nyújtott az Oszmán Birodalom elleni harchoz. MIHALIK, 2021. 635.o.

⁵² The London Gazette, 1698. december 29–január 2. Num. 3458. „[...] The Pope has lately given Audience to all the Foreign Ministers, except the

A béketárgyalások menetéről mindkét lap részletesen közölt le híreket. A London Gazette aprólékosabban és hitelesebben tudósított, hírközlései nagyjából megfeleltethetőek a valós eseményeknek, míg a Post Boy híreit nézve az az érzésünk támadhat, hogy a hetilap inkább törekszik az olvasók figyelmének felkeltésére, mintsem az informálására. Azon kívül, hogy sok esetben valóban leközölte a tárgyalások szignifikánsabb történéseit, sokszor forráshíven ismertetve bizonyos dokumentumokat,⁵³ több hírközlésének célja láthatóan a döbbenetkeltés volt, amire kiváló példa az I. Lipót és fia elleni összeesküvés, amelyben meg akarták mérgezni őket és amiben a hírközlés szerint a császár gyóntatója is részt vett.⁵⁴ Az 1699. február 7–9-ei számában, amelyben arról tudósítottak, hogy Carlo Ruzzini visszaküldte a békefeltételeket Velencébe elbírálásra, a hír után leírták, hogy az Oszmán Birodalom első követe azzal tréfálgzott, amikor a lengyelek és a törökök közti különbségről beszélt, hogy „nem tudta, hogy háborúban állnak Lengyelországgal, ugyanis a törökök minimum hat éve egy lengyelt sem láttak”.⁵⁵

A Post Boy nemcsak tréfás anekdotákat, hanem kétes hírű szóbeszédeket és intrikákat is leközölt számaiban, viszont ezek minden esetben relevanciával bírtak a nemzetközi politikára

Emperor's Ambassador, the Differences betwe[e]n his Imperial Majesty and this Court, concerning the Imperial Fiefs in the Ecclesiastical State, not being yet adjusted [...].”

⁵³ A Post Boy az 1699. február 11–14-ei számában ismerteti a lengyel–török szerződés pontjait és tartalmát, amely az adott szám híreinek ¼-ét teszi ki, így a terjedelmi kereteket figyelembe véve nem citálom.

⁵⁴ The London Gazette, 1697. szeptember 14–16. Num. 369. Vienna, Sept. 7. „[...] They talk here of a horrid Conspiracy against the Lives of the Emperor, and the King of the Romans; and that a certain French Gentleman, who has lived long at the Imperial Court, is the Author thereof, and that divers Jesuits, among whom was the Emperor's Confessor, in all about 200 Persons were his Accomplices; their Design was to have poisoned their Majesties, or to have carried them away. [...]”

⁵⁵ The Post Boy, 1699. február 7–9. Num. 599. „[...] The first Ambassador of the Ottoman Port, Reys Effendi, made a Jest pleasant enough upon the Poles, in speaking about the Differences between the Port and Poland; and said, He did not know that the Port was at War with Poland, for the Turks had not seen a Pole at least these six Years. [...]

nézve is. Kiemelten sokat foglalkozott a lap az előreláthatólag bekövetkező spanyol korona körüli konfliktussal. 1699. január 24–26-ai számában arról tudósított, hogy Spanyolország királya kijelölte a bajor herceget, József Ferdinándot örökösévé, „abban az esetben, ha Őfelsége utód nélkül halna meg, amihez azt beszélük, hogy a királyné nagyban hozzájárult”⁵⁶ Ennek a bajor hercegnek az 1699-es halála kapcsán a *Post Boy* 1699. február 4–7-ei⁵⁷ és 7–9-ei számában⁵⁸ hosszan leírta, hogy ez a haláleset miért jelenthet problémát az európai politikai helyzetben, ismertetve a spanyol örökségre igényt tartók családi viszonyát (!). A hetilap hírközléseiből remekül kiolvasható a spanyol örökség körüli problematika, ami veszélyeztette az európai békét, miként az 1699. február 23–25-ei számban is olvasható, amelyben a hetilap leköszölte, hogy a bajor herceg halálának híre felzaklatta az államot, hiszen félt, hogy ki fog újulni az a háború, amit a rijswijki béke lezárt, nyomatékosítva, hogy ha a spanyol uralkodó utód nélkül hal meg, „az új bajokba fogja belesodorni Európát.”⁵⁹

⁵⁶ The *Post Boy*, 1699. január 24–26. Num. 593. Milan, January 7. „[...] Our last Letters from Spain continue still to say, That the King of Spain has declared the Electoral Prince of Bavaria, his Successor, in case his Catholick Majesty dies without Issue, to which, as it is said the Queen contributed very much.”

⁵⁷ The *Post Boy*, 1699. február 4–7. Num. 598. Vienna, Jan. 28. „[...] That the Electoral Pr. of Bavaria died on Friday last; this will cause great Alterations in the Affairs of Spain, and the succession of that Crown for the Princes which the Elector has now, are not descended from the Spanish Line, as this was, and consequently 'tis believed that the Emperor will not fail to employ his Efforts, as soon as the Affairs of the Truce, and the King of Romans Marriage are brought to an end, to sollicit the King of England, and the States General, to have the Act, or separate Article, pass'd in the Year 1689 renew'd [renewed], by which they promis'd to employ all their Efforts to make the Succession of the Crown of Spain devolve upon a Prince of the House of Austria.”

⁵⁸ The *Post Boy*, 1699. február 7–9. Num. 599. Hague, Feb. 10. „And now according to the Last Will and Testament of Philip IV, which has been since confirm'd by the Reigning King, the House of Austria is to succeed after those that are descended from the second Princess of Spain, who had been marry'd to the Emperor, and of whom this deceased young Prince was descended; and after the House of Austria, the Duke of Savoy's Children are to succeed; with the Exclusion of the Princes of France that are descended from the Infanta Maria Thereze, who was marry'd to Lewis XIV.”

⁵⁹ The *Post Boy*, 1699. február 23–25. Num. 606. Hague, Feb. 24. „[...] As the Immature Death of the Electoral Prince of Bavaria has much surprized all the

Ezzel szemben a London Gazette erről nem tudósított, a spanyol királlyal kapcsolatos hírek többsége általában arról szólt, hogy javul az egészségügyi állapota,⁶⁰ viszont a spanyol koronát övező potenciális háborús konfliktusról nem született hírközlés.

A két hetilap európai hatalmi átrendeződést érintő hírközlései között a legnagyobb különbség tehát a spanyol örökösödési háború előképének tudatosítása. A Post Boy a rijswijki békét a még ki nem robbanó spanyol örökösödési háborúval kötötte össze, a rijswijki békekongressus eredményeitől és az ehhez kapcsolódó spanyol korona körüli konfliktustól tette függővé a kontinens pacifikálódását. A karlócai békéről folyamatosan tudósított, nem csökkentve a jelentőségét, viszont egyértelműen nem helyezte a béketárgyalást az európai hatalmi viszonyok konstans mozgásának origójába. A rijswijki békéről szóló tudósításokban az olvasó szeme előtt kirajzolódik az európai politika látképe, a békeállapot beállása és ennek az európai hatalmi viszonyokra való hatása. A Post Boy így fogalmazott: „A béke egy új fejezetet nyit meg, amely az ellenségek újraegyesülésével, harmóniában és összhangban társul”.⁶¹ Ez a tudósítás az univerzális béke beálltát és az európai hatalmi harcok lecsillapodását feltételezné, viszont a valóságban már a kortársak is tudták, hogy a rijswijki béke inkább egy fegyverszüneti megállapodásnak volt tekinthető. Ezzel szemben a karlócai békéről nem született ilyen hírközlés, nem deklarálták az európai béke beálltát és a hatalmak közti harmónia megszületését. A London Gazette, kormányzati lap révén, kerülte a túlságosan

Christian World; so it has particularly disturbed this State, they fearing it may renew the War so lately brought to an end by the Peace of Riswick, since the succession of Spain, in case of his Catholick Majesty dies without Issue, is like to involve Europe in new Troubles. [...]

⁶⁰ The London Gazette, 1698. október 17–20. Num. 3437. Madrid, Octob. 1. N.S. „The King of Spain’s Health grows better every day.”; The London Gazette, 1698. december 12–15. Num. 3453. Madrid, Nov. 26. „The King of Spain continues in good health; and has of late been several times present in the Council State. [...]

⁶¹ The Post Boy, 1697. december 28–30. Num. 414. Vienna, December 18. „[...] The Peace opens now a new Scene, which quite changes the face of Affairs by the Reunion of the Enemies Puissance, which Reunites all with a Common Tye of Concord and good Correspondence. [...]

„nyílt hírközlést”, csak olyan eseményekről tudósított, amelyeknek hitelessége kevésbé volt megkérdőjelezhető. Kerülte az intrikákról, szóbeszédekről való tudósítást ezekben a kérdésekben.

Az utolsó szempont, ami alapján összehasonlítom a két lap karlócai békére vonatkozó hírközléseit, az a magyarokról, illetve a magyarországi helyzetről szóló tudósítások aspektusa. A karlócai békéről szóló híreknél a magyar nemesség főleg annak kapcsán szerepelt, hogy az országgyűlés összehívását kívánják az uralkodótól. Ez a London Gazette 1699. március 23–27-ei számában olvasható,⁶² az 1699. április 6–10-ei számban pedig már azt láthatjuk, hogy a császár ígéretet tett a diéta összehívására húsvét utánra,⁶³ a következő számban pedig azt, hogy ezt elhalasztották a következő év júniusára.⁶⁴ Egy számot még külön kiemelek, az 1699. április 3–6-ait, amelyben leírták, hogy a Királyi Kamara Pozsonyból Budára lesz áthelyezve, ugyanis a Királyság közepén helyezkedik el, így ez a kényelmesebb megoldás. Ennek a tévhirnek a leközléséből több dologra is következtethetünk. Látható, hogy Buda központisége mind földrajzi, mind politikai értelemben aktívan jelen volt az angol sajtóban, amit ráadásul összekapcsoltak az államigazgatási szervekkel, amely a visszafoglalt terület kormányzatot érintő jegyeinek angol politikai gondolkodásba való beágyazódását illusztrálja. Ez a Post Boy-ban is előkerült, amely szintén többször tudósított a lehetséges országgyűlésekről. Az 1699. április 18–20-ai számában hírül adta,

⁶² The London Gazette, 1699. március 23–27. Num. 3482. Vienna, March 12 „[...] The Hungarian Noblemen and Gentlemen, who came to attend the King and Queen of the Romans in their Entry here, have Petitioned the Emperor, that he would cause a Diet to be held at Presbourg [Pozsony; ma: Bratislava] of the Estates of that Kingdom, in order to settle divers Matters, which his Imperial Majesty has promised them to do so soon as the Condition of his Affairs will permit at that Assembly; upon which they have returned their Thanks to the Emperor, and are gone home very well satisfied [...]”.

⁶³ The London Gazette, 1699. április 6–10. Num. 3486. Vienna, April 1. „[...] It's thought, the General Diet of Hungary, which the Emperor has promised to hold in Person at Presburgh, to settle the Affairs of that Kingdom which are put into great Disorder by the late War, will meet a few days after Easter.

⁶⁴ The London Gazette, 1699. április 10–13. Num. 3487. Vienna, April 4. „[...] The Meeting of the General Diet of the Kingdom of Hungary at Presburgh [Pozsony/Bratislava], is put off till next June.”.

hogy a diéta összehívását kis időre elhalasztják, emellett pedig itt is olvasható, hogy a Királyi Kamarát Pozsonyból Budára helyezik át, a városnak az előbbieken a London Gazette-ben már említett lokációjából adódóan.⁶⁵ Az 1699. május 4–6-ai számban arról tudósított, hogy a rendek kérvényezik, hogy az uralkodó hívjon össze országgyűlést, de a király, mielőtt kérésüknek eleget tenne, „néhány millió fizetésére fogja kötelezni őket”.⁶⁶

A London Gazette-ben az országot érintő problémákról diszkrét tudósítást olvashatunk. A fentebb már citált 1699. április 6–10-ei szám úgy fogalmazott, hogy a Királyság „nagy zavargásokban van”, az 1699. április 13–17-ei szám pedig rablókról számolt be, akik az utakon portyáznak.⁶⁷ A Post Boy szintén tudósított az ország helyzetéről, hozzátéve, hogy a segédcsapatok okozzák a legnagyobb problémát, akik a hátralékuk kifizetéséig nem hajlandók elhagyni a szállásukat,⁶⁸ viszont a London Gazette-tel ellentétben a Post Boy több ízben tudósított a magyar protestánsokat ért sérelmekről. Ehhez kapcsolódóan beszámolt arról, hogy „várható, hogy a határon élő

⁶⁵ The Post Boy, 1699. április 18–20. Num. 629. Vienna, April 11. „[...] The Hungarian Diet will be put off for some time, and the Royal Chamber removed from Presburg [Pozsony/Bratislava] to Buda, which is situated in the middle of the Kingdom, and consequently more convenient. [...]”

⁶⁶ The Post Boy, 1699. május 4–6. Num. 639. Vienna, April 25. „[...] Several of the Grandees and States of Hungary arrive here daily, to Assist at the Conferences held in relation to the Military and Political Affairs of that Kingdom, as also sobicit [solicit] a Diet, but ‘tis [it is] said, that before the same is granted them, they will be obliged to pay some Millions. [...]”

⁶⁷ The London Gazette, 1699. április 13–17. Num. 3488. Vienna, April 8. „[...] Some of the Gallies of the Emperor’s Fleet on the Danube are ordered to pass up and down that River, for the security of Vessels laden with Merchandizes against Robbers; who disturbing likewise very much the Roads in Hungary, Parties are daily sent out from Buda, Esseck [Eszék/Osijek], and Peter-Waradin [Pétervárad/Petrovaradin], to pursue them.”

⁶⁸ The Post Boy, 1699. május 4–6. Num. 639. Vienna, April 25. „[...] The Hungarians continue to make great Complaints of the Disorders which the Troops commit, particularly the Auxillaries, for which reason the marching home of the said Troops is hastning with all expedition, and they would have been sent home sooner, if we could have paid them their Arrears. [...]”; The Post Boy, 1699. május 9–11. Num. 638. Vienna, May 2. „The Auxillary Troops refuse to leave their Quarters in Hungary before their Arrears be paid them [...]”

magyarok török területekre vonulnak vissza, hogy ott szabadon gyakorolhassák a vallásukat, egyéb előnyök mellett”, ami után rögtön az szerepelt, hogy ez a mondat egy török kiadványon szerepelt, és meg kell akadályozni, hogy így történjen.⁶⁹ Kérdéses, hogy a lap miért közölte le ezt a hírt. Egyrészt lehet figyelemfelkeltés, másrészt bújtatott felekezeti szimpátia, mindenesetre látható, hogy az angol politikai diskurzusban jelen volt a magyar protestánsok helyzete, amit a szövetségi rendszerek ellenére, állandó jelleggel tárgyaltak.

ÖSSZEGRZÉS

Konklúzióként a vizsgált szempontrendszer egyes pontjai alapján konkretizálom a kapott következtetéseket, kezdve az előzményekkel. A zentai csata hordereje a korabeli londoni sajtóban is vitathatatlan. A hetilapok részletesen ismertették a csata menetét, bemutatva Savoyai Eugén katonai bravúráját és az oszmánok végzetes katonai melléfogását, a szűk hídon való átkeléssel. Részükről nem volt pontatlan úgy jellemezni a csatát, mint „a törökök felett aratott legnagyobb győzelmet”, hiszen rögtön a csata után egyértelművé vált, hogy elsősorban ez a győzelem fogja a feleket mielőbb tárgyalóasztalhoz ültetni. Ebből a szempontból nézve logikus, hogy nem a törökök Európából való kiűzésének toposzát használták, hiszen mindkét lap igyekezett „legitimálni” az oszmánokkal folytatott tárgyalásokat, így a korabeli hadi és politikai helyzethez alkalmazkodva nem vallási alapon lévő ősellenségképet kívántak felrajzolni, hanem politikai szempontból egyenrangú tárgyaló felek közti konszenzuskeresést. Ez inkább igaz a London Gazette-re, mint a Post Boy-ra, hiszen ez utóbbi rendszerint hitetleneknek nevezte

⁶⁹ The Post Boy, 1699. május 23–25. Num. 641. Vienna, May the 16th. „It being expected the Hungarians who Inhabit the Frontiers, will retire in Troops to the Turkish Dominions, to enjoy there the liberty of their Religion and other Advantages, mention'd in the Publication lately made by the Turks; we are therefore considering of means how to prevent the same, by Guarding the Avenues as much as possible. The Grandees who are here in great Numbers, insist still upon a Diet. [...]”.

az oszmánokat, ám ehhez hozzátartozik ennek a hetilapnak az eltérő hírközlési stílusa.

Mindkét lap tudósításaiban megfigyelhető, hogy aprólékosan és árnyaltan prezentálták az európai hatalmi viszonyok konstans változásait, felismerve a fajsúlyosabb eseményeket, állandó reakcióban állva velük. A karlócai békét egyik hetilapban sem egy kétpólusú hatalmi szembenállás lezárásaként illusztrálták. A Szent Liga nem keresztény koalícióként, hanem mint szövetségi rendszer jelent meg. Magát a Ligát egyszer sem nevezték nevén, általában a „császár és szövetségesei” kifejezést használta mindkét lap, amiből érzékelhető a Habsburg Monarchia növekvő nemzetközi politikai súlyának jelensége. Ez különösen igaz a későbbi hírközlések ismeretében, ugyanis a karlócai béke még 1702-ben is többször szerepelt tudósításokban, viszont kizárólag a Habsburgokkal való kapcsolatra vonatkoztatva, általában olyan kontextusban, hogy az oszmánok szigorúan be kívánják tartani a karlócai békében foglaltakat, amely az örökösödési háború kezdetén nem volt mellékes információ.⁷⁰

Amennyiben az európai hatalmi átrendeződés színtereiről szóló hírközléseket vizsgáljuk, azt láthatjuk, hogy a London Gazette nem „priorizált”; igyekezett egyformán tudósítani a fontosabb politikai eseményekről. A rijswijki békekongresszus, a lengyel királykoronázás és a karlócai béketárgyalások történéseiről nagyjából egyforma mértékben számolt be, kerülve az interpretációt, elsősorban a szigorúan vett tényanyagra korlátozva a hírközléseit, míg a Post Boy a kontinens pacifikálódása szempontjából láthatóan nagyobb hangsúlyt fektetett a rijswijki tárgyalások eseményeire, a spanyol trónigények körüli konfliktussal összekapcsolva és ezektől függővé téve a kontinens kollektív békéjét. A Post Boy-ban a spanyol örökösödésről több ízben vészjósló tudósítást olvashatunk, explicit módon kijelentve,

⁷⁰ The London Gazette, 1702. július 16–20. Num. 3828. Vienna, July 12. „[...] Considerable Sums of Money are sent to Croatia to buy Provisions for the Imperial Army in Italy, which the Emperor’s Officers were doing there as well as in the Turkish Territories, and meet with all the Friendship and Assistance they can desire from the Turks, who shew a great Inclination to maintain the Treaty of Carlowitz, notwithstanding the great Endeavours lately used with those People to perswade them to break with the Emperor.”.

hogy a konfliktus eszkalálódása „meg fogja zavarni Európa nyugalját”,⁷¹ melyből látható az európai hatalmi egyensúly fogalmának beágyazódása az angol politikai diskurzusba. Ennek ellenére nem lehet azt mondani, hogy a lap hanyagolta volna a karlócai béke eseményeit, hiszen jelentős mennyiségű és részletességű békéhez kapcsolódó hírt közölt le, amelyben a magyarországi események is helyet kaptak.

A vizsgált lapokban a magyarokról szóló hírközlés általánosságban két csoportra: a lázadókról, illetve az elégedetlen nemesekről szóló tudósítások csoportjára osztható, amely a századforduló magyarországi helyzetét nézve helytállóan mondható. A lázadókról szóló hírközlések végig kísérték a karlócai békefolyamatról szóló tudósításokat. A nemesekről a béke megkötése előtt ritkán esett szó, csupán abban az esetben, amikor arról tudósítottak, hogy elégedetlenek a háborúhoz való anyagi hozzájárulás mértékével, amelyet csökkenteni kívánnak.⁷² A béke megkötése után a magyar rendek már többször jelentek meg mindkét hetilap hírközlésében, leginkább az országgyűlések témakörénél. Annak ellenére, hogy a vizsgált korszakban, tehát az 1697–1700 közötti időszakban I. Lipót nem hívott össze országgyűlést, mégis mindkét hetilap több ízben tudósított róla, hogy a rendek fontosnak tartják összehívni az ország problémáinak megoldása végett, ami azt jelenti, hogy a magyar országgyűlések problémaköre, amely szignifikáns konfliktusforrásnak bizonyult a rendek és az uralkodó közt,

⁷¹ The Post Boy, 1699. február 16–18. Num. 603. Paris, February 21. „[...] ‘Tis said that the Emperor pretends to oblige his Catholick Majesty, to declare himself publicly [publicly] upon the choise of a successor in favour of the Arch Duke Charles Second, Son to his Imperial Majesty, and so to perpetuate by that means, the Spanish Monarchy in the House of Austria, and since by the Memorial it appears, That the King seems also resolved to maintain his Rights which the Laws and Customs have established in favour of the Dauphin, our Politicians judge thereby, that if the succession of Spain comes to be Vacant, the same must be fill’d by him, whose Army shall be Triumphant, which will very much Trouble the repose of Europe.’”

⁷² The London Gazette, 1698. április 18–21. Num. 3385. Vienna, April 12. „[...] The Nobility of Hungary have lately Petitioned for an Abatement of the Contributions they are Charged with towards the Supplies that Province has consented to give for carrying on the War, but this Court did not think fit to comply with them in this Point. [...]”.

A karlócai béke a korabeli londoni nyomtatott hetilapokban

aktívan jelen volt az angol politikai párbeszédben, amelynek elsődleges médiuma a sajtó volt.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ABOU-EL-HAJ, RIFAAT A. (1967). Ottoman Diplomacy at Karlowitz. *Journal of the American Oriental Society*, 87 (4), 498–512. Letöltés helye: <https://www.jstor.org/stable/597591> (Letöltve: 2023.04.03.) DOI-azonosító: <https://doi.org/10.2307/597591>
- BLACK, JEREMY (1987). *The English Press in the Eighteenth Century*. London–Sydney: Croom Helm
- CHILDS, JOHN (1987). The Sales of Government Gazettes during the Exclusion Crisis, 1678-81. *The English Historical Review*, 102. (402), 103–106. Letöltés helye: <https://www.jstor.org/stable/572414> (Letöltve: 2023.04.03.)
- F. MOLNÁR MÓNIKA (2008). *Az Oszmán és a Habsburg Birodalom közti határ kijelölése a karlócai békét követően (1699–1701)*. Doktori disszertáció. Budapest: ELTE BTK.
- FREIBERG, MALCOLM (2000). Going Gregorian, 1582–1752: A Summary View. *The Catholic Historical Review*, 86 (1), 1–19. Letöltés helye: <https://www.jstor.org/stable/25025653> (Letöltve: 2023.04.03.)
- FREY, LINDA – FREY, MARSHA (1978). The Latter Years of Leopold I and His Court, 1700-1705: A Pernicious Factionalism. *The Historian*, 40 (3) 479–491. Letöltés helye: <https://www.jstor.org/stable/24445044> (Letöltve: 2023.04.03.)
- FREY, LINDA – FREY, MARSHA (SZERK.) (1995). *The Treaties of the War of the Spanish Succession. An Historical and Critical Dictionary*. Westport, Connecticut – London: Greenwood Press.
- G. ETÉNYI NÓRA (1995). A 17. századi közvéleményformálás és propaganda Érsekújvár 1663-as ostromának tükrében. *Aetas*, 10 (1), 95–140.
- GEBEI SÁNDOR (1995). Ny. I. Pavlenko: Borisz Petrovics Seremetyev (1652–1719). *Klió*, 4 (2), Letöltés helye: <http://www.c3.hu/~klio/klio952/klio086.html> (Letöltve: 2022.04.02.)

- GEBEI SÁNDOR (1999). A karlócai béke kelet-európai összefüggései. *Történelmi Szemle*, 41 (1–2), 1–29.
- GLAISYER, NATASHA (2019). «Published by Authority»: The „London Gazette”, 1665–1780. *População e Sociedade*, 32, 65–80. Letöltés helye: <https://www.cepese.pt/portal%20/pt/populacao-e-sociedade/edicoes/populacao-e-sociedade-n-o-32/published-by-authority-the-london-gazette-1665-1780> (Letöltve: 2023.04.03.)
- HANLON, GREGORY (2008). The Italian States. In Peter H. Wilson (ed.) *A Companion to Eighteenth-Century Europe*. Oxford: Blackwell Publishing. 304–321.
- HÁMORI NAGY ZSUZSANNA (2014). Franciaország és a Német-római Birodalom a 17. században. Francia diplomáciai és területszerző törekvések. *Világtörténet*, 36 (2), 319–336.
- KOŁODZIEJCZYK, DARIUSZ (1999). Az oszmán „katonai lemaradás” problémája és a kelet-európai hadszíntér. *Aetas*, 14 (4), 142–149.
- KOVÁCS ZOLTÁN (2004). „Vérszopó zsoldosok” vagy szükséges szövetségesek? Adalékok a brit kontinentális szubvenciók történetéhez, 1715–89. *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Philosophica*, 9 (3), 83–118.
- KOVÁCS ZSOLT (2017). Az európai hatalmi egyensúly kialakulása az 1697-es rijswijki béke során. *Külügyi Szemle*, 16 (3), 3–22. Letöltés helye: https://kki.hu/assets/upload/01_Kovacs.pdf (Letöltve: 2023.04.03.)
- MÍHALIK BÉLA VILMOS (2021). A Szentszék magyarországi egyházpolitikája a 17. század végén. *Történelmi Szemle*, 63 (4), 631–671.
- PEDANI, MARIA PIA (2017). *The Ottoman-Venetian Border (15th–18th Centuries)*. Mariateresa Sala (ford.). Velence: Edizioni Ca’Foscari. Letöltés helye: <https://edizionicafoscari.unive.it/it/edizioni/libri/978-88-6969-138-6/> (Letöltve: 2023.04.03.) DOI-azonosító: <http://doi.org/10.14277/978-88-6969-138-6>
- RAYMOND, JOAD (2003). *Pamphlets and Pamphleteering in Early Modern Britain*. Cambridge: Cambridge University Press.

- REINDL-KIEL, HEDDA (2005). East is East and West is West, and Sometimes the Twain Did Meet. Diplomatic Gift Exchange in the Ottoman Empire. In Colin Imber, Keiko Kiyotaki, Rhoads Murphey (eds.). *Frontiers of Ottoman Studies*. Vol. II. London–New York: I.B. Tauris & Co. Ltd. 113–123.
- RIGÓ BALÁZS (2018). II Jakab (1685–1688) államelmélete – Fejedelmi parainesis a száműzetésből (1692). Jogi tanulmányok 2018. Jogtudományi előadások az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskoláinak konferenciáján 2018. június 7. Budapest: ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. 285–296.
- ROBERTSON, RANDI (2020). Habermas and the English Public Sphere Reconsidered. *Freedom of the Press, c. 1695*. *Journal of Interdisciplinary History of Ideas*, 9 (17) Letöltés helye: <https://journals.openedition.org/jihi/991> (Letöltve: 2023.04.03.)
- SCARBOROUGH KING, RACHAEL (2018). All the News that's Fit to Write: The Eighteenth Century Manuscript Newsletter. In Siv Gøril Brandtzæg, Paul Goring, Christine Watson (eds.). *Travelling Chronicles. News and Newspapers from the Early Modern Period to the Eighteenth Century*. Boston–Leiden: Brill. 95–118. Letöltés helye: <https://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctvbqs8w9.10> (Letöltve: 2023.04.03.)
- SCHVÉD BRIGITTA KINGA (2021). „to preserve Europe, and to maintain our Post of holding the Ballance” – Az univerzális monarchia és az európai hatalmi egyensúly Charles Davenant 1701. évi politikai pamfletjeiben. In B. Székely Dorottya Piroska – Kovács Dóra – Vida Bence – Virág Csilla (szerk.). *Közvetítő rendszerek, médiumok és hatalomgyakorlás a kora újkori Európában*. Budapest: Gondolat Kiadó. 207–227.
- ZACHAR JÓZSEF (2000). Császári csapatok 1697-ben Magyarországon. In Tamás Edit (szerk.). *Hegyaljai felkelés 1697. Tanulmányok a felkelés 300. évfordulójára*. Sárospatak: Sárospataki Rákóczi Múzeum. 41–53.

- VEINSTEIN, GILLES (2008). Megjegyzések az Oszmán Birodalom európai határaitól (14–18. század). *Magyar Szemle*, 17 (1–2), 93–115.
- WALKER, R. B. (1974). The Newspaper Press in the Reign of William III. *The Historical Journal*, 17 (4), 691–709. Letöltés helye: <https://www.jstor.org/stable/2638552> (Letöltve: 2023.04.03.)